

Somatochlora flavomaculata

Gevlekte glanslibel

De gevlekte glanslibel onderscheidt zich van andere glanslibellen door de aanwezigheid van gele vlekjes op de zijkant van het achterlijf. Omdat deze in de vlucht moeilijk te zien zijn, kan de soort makkelijk aan de aandacht ontsnappen. Slechts vier populaties zijn met zekerheid bekend in Nederland. De biotoop van deze zeldzame libel bestaat hier uit matig voedselrijke moerassen.

Biotoop

De gevlekte glanslibel is een soort van mesotrofe moerassen. Voortplantingswateren liggen veelal nabij uitgestrekte open riet- (*Phragmites australis*) en zeggen- (*Carex* sp.) ruigten en staan doorgaans onder invloed van kwel. De dieren jagen in en langs bos en struweel in de buurt. De belangrijkste Nederlandse vindplaats, bij Budel, wordt gekenmerkt door uitgestrekte galigaanvelden (*Cladium mariscus*) met gagel (*Myrica gale*) en riet. Het gebied is slecht toegankelijk waardoor de precieze voortplantingsplekken onbekend zijn. Het enige sluitende bewijs voor voortplanting betreft de vondst in 1999 van vijf larvenhuidjes bij enkele ondiepe plasjes (5-25 cm diep) met o.a. blaasjeskruid (*Utricularia* sp.) en pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) (KALKMAN ET AL. 2000). In de Weerribben plant *S. flavomaculata* zich waarschijnlijk voort in sterk verlande petgaten met nauwelijks water (PERS. MED. E. RUITER). In Duitsland leeft de soort bij veenslenken, zeggenmoerassen, verlandingszones van meren, rietvelden in oude rivierarmen en sloten met krabbescheer (*Stratiotes aloides*). Incidenteel plant hij zich ook voort in stromend water, mits de oever rijkbegroeid is, de bodem deels met modder bedekt is en het water niet te snel stroomt (HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, SCHORR 1990).

Levenswijze

Eieren en larven

De eieren worden afgezet op het wateroppervlak, soms tussen dichte begroeiing. Kleine, ondiepe, visvrije, dichtbegroeide wateren met veel organisch materiaal op de bodem zijn ideaal voor de larven. Larven leven op en in modderige bodems en tussen stengels van moerasplanten en ze overwinteren daar ook. Ze zijn bestand tegen het tijdelijk droogvallen van het water. Larvenhuidjes zijn gevonden op 10 tot 30 cm hoogte op rietstengels en waterdrieblad (*Menyanthes trifoliata*) (onderkant) en tot op 80 cm hoogte op overhangende takken en zeggebladeren (GERKEN 1984, HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, MÜNCHBERG 1932, WILDERMUTH 1997).

Imago's

Mannetjes worden meestal patrouillerend boven land gezien, zelden boven open water. Bij Budel zijn mannetjes en vrouwtjes aangetroffen die kort boven kleine, door gagel omringde, veenputjes vlogen; eenmaal werd een patrouillerend mannetje boven een beek gezien. De meeste imago's vlogen echter langs bospaden en boven open plekken in het bos en boven velden van pijpenstrootje, riet en galigaan. Geschikte locaties voor eiafzet zijn klein en verborgen, waardoor vrouwtjes verspreid in het landschap voorkomen en

mannetjes op het land dezelfde kans hebben een vrouwtje te treffen als bij water. Waarnemingen van voortplantingsactiviteit zijn schaars. Wildermuth (1997) zag gedurende honderden velddagen verspreid over dertien jaar welgeteld 31 paringswielen en drie eiafzettende vrouwtjes. De paring gebeurde onrustig heen en weer vliegend, af en toe zittend in de vegetatie. Het vrouwtje is bij de eiafzet alleen en strijkt klontjes eieren met dippende bewegingen aan het wateroppervlak af.

Fenologie

De ontwikkeling van de eieren duurt vermoedelijk vier tot vijf weken, de levenscyclus waarschijnlijk drie jaar (HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, SCHIEMENZ 1953, WILDERMUTH 1997). De vroegste waarneming in Nederland is van 10 mei. Dit is de eerste van een serie mei-waarnemingen uit de 19e eeuw in de omgeving van Venlo. De volgende vroegste waarneming is van 1 juni, wat in de buurt komt van de vliegtijd in België, die halverwege juni begint (DE KNIJF & ANSELIN 1996). Vermoedelijk sluipen de meeste individuen in juni uit. Met een hoofdvliegtijd in juni en juli is dit een voorzomersoort. Tijdens een dertien jaar durend onderzoek in Zwitserland (WILDERMUTH 1997) bleken de meeste individuen van midden mei tot begin juli uit te sluipen. De rijpingstijd duurde twee tot drie weken. De meeste individuen vlogen rond in juli en augustus. Mannetjes kunnen minstens twee maanden oud worden.

Verbreidingsvermogen

De gevlekte glanslibel is zeer mobiel. Na de voortplanting waaieren de imago's uit, en zwervers zijn tot op grote afstand van de voortplantingswateren te vinden. De waarnemingen op de Waddeneilanden liggen op minstens 60 km afstand van de bekende populaties.

Robert Ketelaar

Mannetje

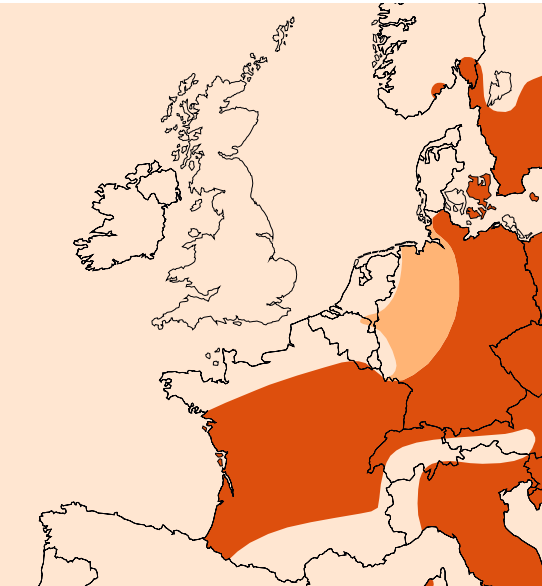
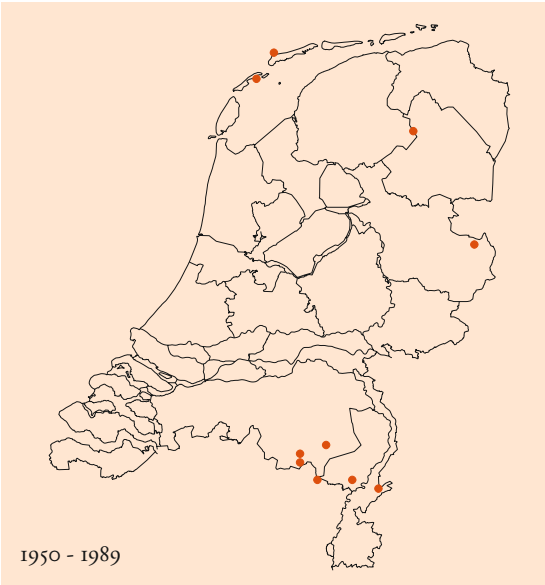
Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders	Trefkans (%)
<i>Ischnura elegans</i>	92
<i>Orthetrum cancellatum</i>	92
<i>Orthetrum coerulescens</i>	85
<i>Sympetrum danae</i>	85
<i>Sympetrum sanguineum</i>	85
<i>Lestes sponsa</i>	77
<i>Sympetrum flaveolum</i>	77
<i>Sympetrum striolatum</i>	77
<i>Calopteryx splendens</i>	69
<i>Enallagma cyathigerum</i>	69

Karakteristieke begeleiders	Gedeelde hokken	Overlap (%)
<i>Orthetrum coerulescens</i>	11	15

Biotoop

Optimaal: plassen, kanalen en afgravingen; vennen
Suboptimaal: laagveenmoeras

<i>Somatochlora flavomaculata</i> - gevlekte glanslibel			
	voor 1950 minder algemeen	1950 – 1989 zeldzaam	1990 – 1997 uiterst zeldzaam
atlasblokken	15	10	6
km-hokken	19	12	13
Rode Lijst ernstig bedreigd			

Mannetje

Begeleidende soorten

Het beperkte voorkomen van *S. flavomaculata* in ons land maakt het lastig uitspraken te doen over begeleiders. *Ceragrion tenellum* en *Orthetrum coerulescens* werden aangetroffen in respectievelijk acht en 11 van de 13 kilometerhokken met *S. flavomaculata*. Wildermuth (1997) vond larven in wateren samen met *Nehalennia speciosa*, *Aeshna juncea*, *Somatochlora arctica*, *Libellula quadrimaculata* en *Sympetrum danae*. In zijn onderzoeksgebied waren ook *Leucorrhinia pectoralis* en *Cordulia aenea* talrijk. Gezien de aard van zijn habitat zal *S. flavomaculata* met weinig soorten samen voorkomen.

Areaal

S. flavomaculata komt voor van West-Europa tot in Mongolië, noordelijk tot ongeveer de 60° breedtegraad. In Europa is de verspreiding geconcentreerd in de lagere delen rond de Alpen. In Noordwest-Europa leven enkele verspreide populaties, tot in het zuiden van Noorwegen. In Noordoost-Europa is de soort niet ongewoon (bijvoorbeeld in Polen). Op het Iberisch Schiereiland ontbreekt hij en ten zuiden van de Po-vlakte in Italië komt hij nauwelijks voor. In Zuidoost-Europa wordt hij rond de Middellandse Zee schaars. In Frankrijk komt hij overal lokaal voor (in het zuiden nauwelijks), in Groot-Brittannië ontbreekt hij. In

Duitsland worden min of meer aaneengesloten gebieden in het uiterste noorden (Schleswig-Holstein) en het middelgebergte en uitlopers van de Alpen bewoont, daartussen komen slechts lokale populaties voor. Ten oosten van Swalmen, vlak over de grens met Nederland, leeft een populatie in het Elmpter Bruch. In België is het voorkomen beperkt tot twee gebieden aan de grens met Luxemburg en de Kempen, tegen de Nederlandse grens. De soort wordt in Vlaanderen met uitsterven bedreigd, uit Luxemburg is hij verdwenen.

Verspreiding in Nederland

Deze libel is in Nederland in de 20^e eeuw sterk achteruitgegaan. In het begin van de 20^e eeuw kwam hij verspreid voor in de uitgestrekte veengebieden in het zuidoosten van Nederland, bijvoorbeeld in de omgeving van Weert en Oisterwijk en op de oostoever van de Maas (LIEFTINCK 1926B). Ook bij Winterswijk leefde waarschijnlijk een populatie. De soort was vermoedelijk een niet heel zeldzame verschijning van moerassen en vennen op de zandgronden. In 1924 werd hij voor het laatst op de oostoever van de Maas gezien en in 1938 voor het laatst bij de Oisterwijkse Vennen. Na 1950 werden waarnemingen in Midden-Limburg en het oostelijk deel van Noord-Brabant gedaan, waarschijnlijk vooral zwervers uit Nordrhein-Westfalen, waar in die tijd nog grote populaties leefden (JÖDICKE 1995, KIKILLUS & WEITZEL 1981). Tot 1973 leefde een populatie op de Malpie (MOL 1980). Zwervers zijn verder waargenomen op de Waddeneilanden, het Fochteloërveen (BEUKEBOOM 1988), de omgeving van Denekamp en de Brunsummerheide. Sinds de jaren '90 leeft een populatie in de moerassen rond Budel-Dorplein. In 1993 en 1999 is een individu waargenomen in De Wieden. In 1999 en 2000 werden populaties ontdekt in De Weerribben en in de Lindevaai (PERS. MED. T. DE GROOT, G. MENSINK, T. DE JAGER EN E. RUITER) (niet op kaart). Wellicht leven in het Overijsselse en Friese laagveengebied een of enkele populaties. In 2000 werd een, waarschijnlijk kleine, populatie ontdekt bij een ven in de omgeving van Valkenswaard. Deze libel vliegt zelden bij open water en de herkenning in vlucht is niet eenvoudig. Het is daarom denkbaar dat hij op sommige locaties niet is opgemerkt, hoewel recent veel waarnemers gericht naar deze soort speuren.

Toekomst en bescherming

Door vermesting, verzuring en vernietiging van de voortplantingsbiotoop is de gevlekte glanslibel sterk achteruitgegaan in Nederland. Als gevolg van de verborgen leefwijze en de zeldzaamheid is nog weinig bekend over deze soort in Nederland. Onderzoek is dringend nodig om beschermingsmaatregelen te kunnen voorstellen.

SUMMARY

Somatochlora flavomaculata is rare in The Netherlands and has shown a strong decline during the 20th century. It is now regarded to be critically endangered. In the 1990s only a single population was known in mesotrophic marshes in the extreme south-east of the country. Very recently the species was also found to be present in fenlands in the border region of the provinces of Overijssel and Friesland (not shown on map). The habitat has a high water quality, well-developed aquatic and riparian vegetation and a landscape constituting a mosaic of patches of forest and wetland.

Vliegtijd

Voorzomersoort

Hoofdvliegtijd: eind juni

t/m eind juli

Vroegste datum: 10 mei

Laatste datum: 17 augustus

